

ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ Й ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

Анотація: Стаття присвячена аналізу гуманітарної та інформаційної безпеки в повоєнній Україні, політико-правовим викликам.

Ключові слова: Україна, безпека, інформаційна війна, гуманітарна сфера, відбудова, правова система.

Поствоєнна відбудова є ключовим етапом у відновленні України, яка зіткнулася з серйозними викликами через війну. Основні напрями цього процесу — гуманітарна та інформаційна безпека, що охоплюють захист прав людини, відновлення соціальних структур, подолання наслідків переміщення населення, психологічних травм, а також зміцнення систем охорони здоров'я та освіти. Інформаційна безпека набуває стратегічного значення, оскільки маніпуляції та кібератаки можуть впливати на суспільну свідомість і державну стабільність. Політико-правові виклики включають реформування правової системи, посилення механізмів захисту прав людини та створення ефективних політик протидії дезінформації й зовнішнім загрозам.

Російське вторгнення в Україну є грубим порушенням міжнародного права, що спричинило міжнародну ізоляцію агресора та юридичну боротьбу на рівні ООН, ЄСПЛ і Міжнародного кримінального суду. Україна докладає зусиль для визнання війни міжнародним збройним конфліктом, а тимчасово окуповані території — такими, що знаходяться під контролем Росії. Національна безпека, зокрема гуманітарна, безпосередньо залежить від рівня розвитку освіти, науки, медицини, культури, громадянського суспільства та інформаційної сфери, адже саме вони формують людський капітал — основний ресурс держави у відбудові та розвитку.

В Україні гуманітарна сфера досі сприймається як другорядний аспект безпеки, що зводиться лише до гуманітарної допомоги та міжнародного права. Однак її роль значно ширша, охоплюючи науку, культуру, освіту, медицину, екологію, інформаційну політику та молодіжний розвиток. Ці напрями є ключовими для зміцнення суспільства, утвердження національної ідентичності та соціально-економічного розвитку. У контексті повоєнної відбудови України вони не можуть залишатися другорядними, а мають стати пріоритетами державної політики. Важливо адаптувати освітні стандарти до сучасних викликів, розвивати цифрові навички та критичне мислення, а також створювати умови для вільного володіння українською мовою, підтримуючи мовні права меншин.

Культурна політика має сприяти розвитку творчої індустрії та забезпечувати ефективне управління культурною спадщиною, а національна пам'ять — формувати суспільне осмислення історичних подій і запобігати маніпуляціям. У сфері релігійних відносин необхідно гарантувати світськість держави, свободу віросповідання та нейтралітет, а також захист інформаційного простору від ворожих ідеологічних впливів. Політика етнонаціональних відносин має сприяти активній участі національних меншин у суспільному житті, їхній інтеграції в соціально-політичні процеси. Загалом гуманітарна сфера повинна стати основою національної безпеки, забезпечуючи стійкість суспільства перед внутрішніми та зовнішніми викликами.

Державна політика у сфері молоді має сприяти формуванню патріотичної свідомості, зміцненню громадянської ідентичності, підвищенню правової та політичної культури молодого покоління. Важливими завданнями є розробка економічних стимулів для молоді, популяризація здорового способу життя, підтримка науково-технічної творчості та міжнародного співробітництва. Однак реалізація цих ініціатив можлива лише за умови успішного проведення соціально-економічних реформ і сталого розвитку України в процесі післявоєнного відновлення. Гуманітарна безпека має стати невід'ємною складовою національної безпеки та відображатися в ключових нормативних актах державної політики.

Розвиток інформаційного середовища є закономірним етапом сучасного суспільства, що супроводжується впровадженням цифрових технологій у всі сфери життя. Зростання інформаційних ресурсів і нові форми електронної взаємодії створюють не лише нові можливості, а й ризики для інформаційної безпеки держави, суспільства та особистості. Виникає суперечність між позитивними аспектами цифрових технологій і потенційними загрозами їхнього використання в деструктивних цілях. У цьому контексті надзвичайно важливо розробити ефективні механізми захисту інформаційного простору, забезпечуючи його безпечне та збалансоване використання.

Сучасна епоха відзначається потужними інформаційними та гібридними війнами, які створюють нові загрози для суспільства та ставлять під сумнів існування держави. У відповідь на ці виклики виникла потреба забезпечення інформаційної безпеки шляхом активної взаємодії державних і суспільних інституцій.

Незважаючи на великий інтерес науковців і практиків до питань інформаційної безпеки, динаміка глобальних подій породжує нові проблеми, які потребують негайної уваги до їхнього розгляду та розв'язання. У рамках стратегій інформаційної безпеки забезпечення безпеки наслідків використання інформаційних технологій та усунення інформаційних небезпек і ризиків стає стратегічним завданням світової спільноти. Актуальність вивчення нових форм безпеки загалом та інформаційної безпеки зокрема зумовлена передусім трансформацією геополітичного та гео економічного простору за умов глобальних і локальних потрясінь, що зачіпають міжнародну, національну, громадську та особисту безпеку, сучасними фундаментальними суспільно-політичними та соціально-економічними змінами, складністю та суперечливістю процесів, що відбуваються [1].

Концепція безпеки опирається на три ключові складові: властивості держави, серед яких відсутність загроз, стабільність і забезпечення безпеки (статика); здатність держави адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх викликів (динаміка); а також ресурси, необхідні для створення сприятливого середовища для суб'єктів безпеки.

З часом ця концепція значно розширилася та перестала обмежуватись лише відсутністю небезпеки чи загроз. Наразі вона охоплює функціонування інститутів, які забезпечують потреби особистості, суспільства і держави у сфері безпеки, а також підтримують стабільність її суб'єктів. Це передбачає формування сприятливих економічних, соціальних, політичних та гуманітарних умов. Таким чином, безпека сприймається як комплексне поняття, що інтегрує соціальні, політичні та філософські аспекти.

Інформаційна безпека - це стан, що задовольняє інформаційні потреби особистості та захищає її свідомість і буття від інформаційних загроз, які визначаються рівнем реальної або потенційної шкоди, що завдається деструктивними інформаційними впливами і порушеннями інформаційної безпеки. Гуманітарна сутність інформаційної безпеки може бути інтерпретована як безпечне існування людини стосовно інформації загалом і, зокрема, безпека людини в суспільстві, де виробництво, споживання і використання інформації стає основною формою соціального життя. З погляду гуманітарного підходу слід зазначити, що справжня і повна інформаційна безпека суспільств і держав не може бути досягнута, якщо не забезпечена інформаційна безпека людини як особистості та громадянина. Безпека існування конкретної особистості є основою безпеки держави та умовою безпеки суспільства [2].

В умовах сучасних конфліктів дедалі частіше застосовуються нелегальні або приховані методи боротьби, що загострює кризові ситуації. Це явище отримало назву «гібридна війна» — форма агресії, яка порушує міжнародне право та поєднує військові, політичні, економічні та інформаційні засоби тиску. Центральним елементом гібридної війни є інформаційна війна, яка набула нової форми — мережевої війни. Її головна загроза полягає у масованому впливі на громадську думку та морально-психологічний стан населення, що може змінювати політичні й соціальні процеси. Україна нині стикається з активною фазою цього конфлікту, що потребує всебічних заходів для протидії інформаційним загрозам

Для ефективної протидії гібридним загрозам необхідне зміцнення довіри як між громадянами, так і до державних інституцій, особливо у воєнний час. Інформаційна війна, яка є ключовим компонентом гібридної війни, використовує пропаганду, дезінформацію та інформаційний тероризм для впливу на політичну, економічну та соціальну сфери. Проксі-війни, що ведуться без відкритого застосування сили, дозволяють державам приховувати свою участь у конфліктах та уникати міжнародних санкцій. Водночас стрімка цифровізація суспільства, яка є символом прогресу, створює нові виклики для інформаційної безпеки, потребуючи ефективного державного контролю та управління ризиками. Особливої уваги потребує економічна кібербезпека, яка стала критичним елементом національної безпеки в умовах цифрової економіки та зростаючих кіберзагроз.

Кібератаки слід прирівняти до воєнних злочинів, оскільки кібератаки, що здійснюються державними або недержавними суб'єктами, здатні посягати хаос у країнах-мішенях.

Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства та технологій висунув на перший план поняття "інформаційний комфорт" і роль психотехнологій, які через вплив на підсвідомість допомагають діагностувати й коригувати психічний та фізичний стан людини. В умовах кризи цінностей і соціальних проблем адаптація до мирного життя стає викликом, що потребує комплексного підходу та ефективної психологічної підтримки.

Профілактичні заходи проти загроз інформаційної та психологічної безпеки ніколи не бувають на 100% ефективними. Тому проблема реабілітації шкоди, завданої психічному здоров'ю людини, залишається важливим завданням [3].

Реабілітація має на меті не лише відновлення фізичних і функціональних можливостей, але й повернення особистої гідності, соціальної незалежності та прагнення до самореалізації. У сучасних умовах інформація стала ключовим національним ресурсом, що формує потенціал країни та визначає ефективність усіх сфер життя завдяки технологіям.

На рівні особистості інформаційна безпека має забезпечувати захист психіки і свідомості людей від впливу небезпечної інформації, такої як маніпуляція, пропаганда і дезінформація. На рівні суспільства і держави інформаційна безпека покликана захистити ключові сфери життя (економіку, науку, державне і

військове управління, суспільну свідомість) від впливу небезпечної, нестабільної і деструктивної інформації і тим самим забезпечити стабільність [4].

Адміністративна система має забезпечувати конструктивну взаємодію органів управління з різними секторами, рівнями і зв'язками в рамках єдиної методології спільної діяльності, визначеної законом, і єдиного національного інформаційно-економічного простору, що відображає сучасну соціально-економічну обстановку і суспільну динаміку. В умовах інформаційної економіки інституційні механізми забезпечення економічної стабільності та стійкості включають розроблення нового законодавства, що враховує інтереси всіх категорій суб'єктів інформаційної діяльності, забезпечення балансу між творчим і обмежувальним законодавством в інформаційній сфері, інтеграцію країни у світовий правовий простір, поточний стан вітчизняних інформаційних технологій [5].

Унаслідок активних та кровопролитних бойових дій Україна нині стикається з серйозними труднощами у різних сферах. Запровадження у 2022 році воєнного стану як особливого правового режиму призвело до значних змін у соціально-економічному житті країни.

Це питання потребує детального аналізу Конституції України. Попри те, що Основний закон дозволяє тимчасове обмеження окремих прав і свобод громадян, ключові права повинні залишатися гарантованими навіть за умов воєнного чи надзвичайного стану.

З огляду на це варто звернути увагу на положення статті 64 Конституції України, яка визначає порядок запровадження таких обмежень та їх строк дії. При цьому обмеження не можуть стосуватися прав і свобод, закріплених у статтях 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62 і 63 Конституції. Ці права залишаються недоторканими, незалежно від обставин.

Ще одним важливим аспектом з політико-правової точки зору є повноваження українського парламенту як єдиного законодавчого органу. Так, частина III статті 83 Конституції України говорить, що якщо строк повноважень Верховної Ради України спливає під час воєнного чи надзвичайного стану, то її повноваження продовжуються до першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану [6].

З вищесказаного можна зробити висновок, що до скасування воєнного стану мандат Верховної Ради України нинішнього скликання залишається чинним. Це зумовлює, з одного боку, стабільність ухвалення управлінських рішень та відповідних законів в умовах воєнного стану, а з іншого - необхідність готовності українських парламентаріїв до незрозуміlostей та викликів, що можуть виникнути в період активних бойових дій.

Таким чином, доцільно резюмувати, що чинне законодавство України має чимало особливостей щодо державної політики та законотворчості в умовах особливого правового режиму воєнного та надзвичайного стану. Ситуація, що склалася, вимагає від українського парламенту як єдиного законодавчого органу, Президента України як глави держави та Ради міністрів України як центрального виконавчого органу узгодження та координації ключових політичних рішень, а також повного дотримання ключових принципів ефективного управління. До них належать верховенство закону, прозорість, інновації та відкритість до змін, що є особливо важливим та актуальним в умовах активних бойових дій, які змінюються за місцем і частотою [7].

Ще одним важливим результатом цього дослідження є необхідність розроблення спільного поступового плану повоєнної відбудови України в різних секторах, оскільки різні сфери суспільного життя було пошкоджено і, на жаль, вони й надалі зазнають часткової або повної руйнації та знищення. У зв'язку з вищезазначеним видається за необхідне встановити відповідні правила, що регулюють відновлення основних об'єктів України та будівництво нових, відповідно до наявних коштів, часу та ресурсів.

Отже, до скасування воєнного стану Верховна Рада України нинішнього скликання зберігає свої повноваження, що забезпечує стабільність ухвалення рішень, але вимагає готовності до викликів воєнного часу. Ефективне управління державою потребує координації між парламентом, Президентом та урядом на засадах верховенства права, прозорості та інновацій. Повоєнна відбудова України має включати не лише фізичне відновлення інфраструктури, а й розвиток гуманітарної сфери та забезпечення інформаційної безпеки, що є ключовими для стійкості держави та суспільства.

References

1. Politologhiia: pidruchnyk / O.V. Babkina, V.P. Horbatenko (red.). 3-tie vyd., pererob., dop. Kyiv : Akademiia, 2008. S. 567
2. Zavhorodnia V. M. Sanktsii u mizhnarodnomu sporti yak instrument reahuvannia na mizhnarodno-protypravni diiannia: dosvid zastosuvannia ta teoretychni problemy vyznachennia yurydychnoi pryrody/ V. M. Zavhorodnia, A. L. Cherniavskiyi /Analitychne-porivnialne pravoznavstvo/ redkol.: Yu. M. Bysaha (holov. red.), V. V. Zaborovskiyi, D. M. Bielov, S. B. Buletsa ta in.; DVNZ «UzhNU» . Uzhhorod, 2022. №5. S. 413-419.
3. Dubyna A. M. Informatsiino-psykholohichni viiny i yikh vplyv na masovu svidomist. Kyiv: NTUU «KPI». 2011. S. 57
4. Panchenko O. A. Informatsiina bezpeka v epokhu turbulentnosti: derzhavno-upravlinskyi aspekt: monohrafiia. Kyiv:KVITs. 2020. S. 332
5. Hnatenko V. S. Derzhavne upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu v systemi tsyfrovizatsii natsio- nalnoi bezpeky: monohrafiia. K.: KVITs. 2021. 332 s.

6. Panfilov O. Yu., Onyptsenko P. M. Suchasnyi dvopoliarnyi svit: dialektyka stanovlennia. Ukraina v umovakh formuvannia novoho svitovoho poriadku : zb. materialiv KhKhXV Kharkiv. politol. chy- tan (m. Kharkiv, 28 kvit. 2023 r.) / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho ; Kharkiv. asots. politolohiv. Kharkiv : Pravo, 2023. 152 s., s. 34-35.
7. Veselova L. Yu. Kiberbezpeka v umovakh hibrydnoi viiny: administratyvno-pravovi zasady : monohrafiia / L. Yu. Veselova ; Odes. derzh. un-t vnutr. sprav. Odesa: Helvetyka, 2020. S. 413–486.

DOI 10.34132/mspc2025.01.11.15

Ivanna Lisna

**RECOVERY OF UKRAINE AFTER THE WAR: ENSURING HUMANITARIAN AND INFORMATION
SECURITY AND POLITICAL AND LEGAL CHALLENGES**

Abstract: *The article is devoted to the analysis of humanitarian and information security in post-war Ukraine, political and legal challenges.*

Keywords: *Ukraine, security, information warfare, humanitarian sphere, reconstruction, legal system.*

Відомості про автора / Information about the Author

Іванна Лісна, канд. юрид. наук, доцент кафедри історії та теорії держави і права юридичного факультету, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: Ivanna.Lisna@chmnu.edu.ua, orcid: <https://orcid.org/0009-0003-6571-1516>

Ivanna Lisna, Candidate of Laws, Associate Professor, Department of History and Theory of State and Law, Faculty of Law, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: Ivanna.Lisna@chmnu.edu.ua, orcid: <https://orcid.org/0009-0003-6571-1516>

© I. Лісна
22.05.2025.

Стаття отримана редакцією

